

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
Fakulta sociálních věd
Institut mezinárodních studií

PROTOKOL O HODNOCENÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE
(Posudek oponenta)

Práci předložila studentka: Anna Jeřábková

Název práce: Helsinský proces a jeho vliv na opozici v NDR a ČSSR

Oponoval: prof. PhDr. Jaroslav Kučera, CSc.

1. OBSAH A CÍL PRÁCE:

Předložená bakalářská práce se zabývá tématem, jemuž odborný výzkum v posledních letech věnoval poměrně intenzivní pozornost. Jejím cílem je komparace opozičního hnutí v NDR a Československu po podepsání Závěrečného aktu KBSE v Evropě v roce 1975. Autorka se táže, jak helsinský proces ovlivnil situaci opozičních skupin v obou zemích, jejich strukturu a činnost a případnou mezinárodní spolupráci mezi nimi. Do jisté míry klíčovým problémem je postihnout odlišnosti a naopak podobnosti mezi východoněmeckou a československou opozicí. Práce je strukturována do čtyř částí. V první autorka vymezuje pojmy opozice a disentu, v druhé (Historické pozadí) se zabývá genezí KBSE do setkání v Helsinkách a podpisu Závěrečného aktu, v třetí zkoumá opoziční hnutí na pozadí vnitropolitického vývoje v NDR a ČSSR a konečně ve čtvrté se soustředí na vzájemné kontakty mezi opozičními hnutími a na otázku, jak se navzájem vnímaly.

2. VĚCNÉ ZPRACOVÁNÍ:

Práce má poměrně široký záběr, což má za následek, že v řadě ohledů zůstává spíše na povrchu problému a spokojuje s pouhou deskripcí problému. Lze se ptát, jaký smysl má část „Historické pozadí“, která rekapituluje mezinárodní situaci v Evropě od roku 1945 a cestu k Závěrečnému aktu. Autorce se sice zdařilo shrnout tento vývoj do solidní zkratky, ale nepřesvědčila, že tento exkurz je z hlediska jejího hlavního skutečně nutný. Určitým úskalím práce rovněž je, že se věnuje poměrně zpracovanému tématu, které je navíc v posledních letech výrazně obsazeno jediným autorem (T. Vilímkem). Předložená práce dokonce místy vypadá jako excerpta z Vilímkových studií, které jsou občas proloženy - jako by spíše z optických důvodů - jménem někoho jiného. Skrývá se v tom ovšem riziko, že autorka přebírá i některá problematická hodnocení svého zdroje, protože při takto vyhraněném obsazeném tématu prostě chybí pohled z alespoň poněkud jiného úhlu.

To má své důsledky, neboť komparace sociálních hnutí je složitá záležitost, která přece jen vyžaduje větší rozhled a zkušenosti, než je možné žádat od autora bakalářské práce. To je vidět např. na odůvodnění výběru objektů komparace, NDR a Československa, které autorka vyřídila poměrně lakonickým konstatováním, že obě země vykazují dlouhou společnou historii, kulturní propojení a především „podobné výchozí pozice pro vznik opozičního jednání“. (s. 2) Jenže to platí především pro společné systémové znaky režimů, které vládly v obou zemích, ale jinak je situace v řadě ohledů velmi odlišná. Kdyby si autorka dala více práce právě s odůvodněním výběru a systematictější tento aspekt rozpracovala, pomohla by čtenáři si více uvědomit příčiny rozdílů mezi východoněmeckým a českým/československým disentem a nikoliv jen fakt, že tyto rozdíly existovaly. I když je to zřejmě způsobeno právě tím, že její hlavní zdroj se v tomto ohledu o mnoho dále nedostal.

Zmínil bych tři faktory, které podle mého názoru způsobovaly, že situace v NDR byla v řadě ohledů odlišná. Především to byl faktor rozdělené země, který způsoboval, že protestní a opoziční potenciál byl neustále odčerpáván. Druhým bylo odlišné postavení náboženství a církví v obou společnostech, které umožnilo, že evangelická církev v NDR se stala zčásti nositelem, zčásti organizátorem společenského protestu, i když nikoliv nutně (jak autorka vcelku správně postihuje) opozice - právě zde jedna z příčin odlišnosti struktury témat protestních platform. Třetím faktorem je rozdílná intenzita společenské a státní kontroly a represe.

Když se dotknu některých jednotlivostí, nemohu se zbavit dojmu, že autorka se s tématem ztotožnila natolik, že některé aspekty nadhodnocuje. Patří k nim tvrzení, že opoziční a protirežimní hnutí sehrála „zásadní roli“ při pádu totality. Opozici československých či východoněmeckých rozměrů by oba režimy v pohodě 'ustály' (i polský komunistický režim dokázal po určité době čelit tlaku polské opozice, která na rozdíl od NDR a Československa byla masová), kdyby nebyl v běhu proces jejich vnitřního puchření. Podobně silně je akcentován význam Závěrečného aktu pro rozvoj protestních a opozičních aktivit. Vývoj v obou zemích (jak obecných politických poměrů, tak i situace disentu) ale měl svoji vnitřní dynamiku, pro kterou Helsinky otevřely nové pole působnosti (silněji v Československu, což ale bylo rovněž dáno vnitřní situací), ale nebyly jakýmsi startovním výstřelem.

3. FORMÁLNÍ A JAZYKOVÉ ZPRACOVÁNÍ:

Práce je napsaná kultivovaným a docela čtivým stylem, jedinou patrnější formální vadou je, že autorka si očividně neví moc rady s přičestím minulým. Jinak je práce zpracována pečlivě a podle pravidel.

4. STRUČNÝ KOMENTÁŘ HODNOTITELE:

Celkový dojem z práce je poněkud rozpolcený. Ve složitém tématu autorka ani nepropadla, ani nezazářila, vcelku pečlivě zpracovala to, co nabídla sekundární literatura, dále ale o tématu moc nepřemýšlela. Škoda, že třeba nevyužila Kowalczukovy klasifikace k rozpracování případných rozdílů v praxi nesouhlasu a odporu proti komunistickým režimům v obou zemích. O některých dalších aspektech již byla řeč.

5. OTÁZKY A PŘIPOMÍNKY DOPORUČENÉ K BLIŽŠÍMU VYSVĚTLENÍ PŘI OBHAJOBĚ:

Autorka by při obhajobě mohla znovu zamyslet nad rolí a významem helsinského procesu v kontextu formování protestu a opozice proti komunistickým režimům i nad rolí opozice při jejich pádu.

Vysvětlit by také měla, co chápe formulací, že zveřejněním Charty 77 byl „usnadněn rozvoj samizdatu“ (s. 19) nebo že po nástupu E. Honeckera panovala v NDR „poměrně uvolněná politická situace“ (s. 20), resp. „uvolněné kulturní poměry“ (s. 25) či jak se vyvíjel vztah mezi mírovými hnutími a církvemi v NDR.

Konečně by mohla vysvětlit myšlenku, kterou spíše jen 'nakousla', a sice jakou roli hrály v pohledu československého disentu a ten východoněmecký historické zkušenosti z druhé světové války a účasti NDR na vpádu do Československa v roce 1968 (s. 29; připomínám jen, že účast NDR na samotné vojenské akci byla spíše symbolická).

6. DOPORUČENÍ / NEDOPORUČENÍ K OBHAJOBĚ A NAVRHOVANÁ ZNÁMKA:

Téma, které rozhodně není triviální, autorka přes všechny dílčí problémy zpracovala na solidní úrovni. Její práce splňuje formální i obsahové nároky kladené na bakalářskou práci na FSV UK, a proto ji doporučuji k obhajobě a navrhuji ji v případě kvalitní obhajoby klasifikovat stupněm „velmi dobře“.

4.8.2017

Jaroslav Kučera